

*Др Раденка М. Цветић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Cvetic@pf.uns.ac.rs*

ЗНАЧАЈ НЕГАТОРНЕ ТУЖБЕ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ¹

Сажетак: У раду се прво разматра појам и значај неајторног захтева, без обзира на који начин се врши узнемиравање власника. Пореди се адекватности назива: неајторна тужба или неајторни захтев, у смислу посебног субјективног права које настаје за случај повреде права својине. У наслову рада остаје се при називу неајторна тужба због усклађености с позитивним правом. Затим се говори о значају ове тужбе за заштити животне средине и износи аргуменати који говоре да је домашај неајторне тужбе у овој области ограничен. Полазиште је да се при испитивању јавног (општег) интереса да се заштити животна средина, губи из вида приватни интерес. Не говори се о неопходности и значају јавног права у овој области заштите, јер се ништа није од интереса за све не сме преузити искључивој иницијативи појединца. То не треба, међутим, да доведе до закључка о јавном и приватном интересу као одвојеним сферама. Штети свој интерес у складу са важећим правом, појединац доприноси остварењу општег интереса.

Кључне речи: својински захтев, терет доказивања, позитивно и предложено право, имисије, заштитна животне средине

1. ПРЕТХОДНЕ НАПОМЕНЕ

Када се разматра заштита права својине, поставља се питање да ли говорити о својинским тужбама у традиционалном смислу, као средству заштите повређеног грађанског субјективног права или о својинском зах-

¹ Овај чланак садржи резултате истраживања у оквиру пројекта који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја, са темом *Биомедицина, заштитна животне средине и право* (број пројекта 179079).

теву као посебном грађанском субјективном праву, које настаје када дође до повреде права својине.²

У правној литератури се говори о захтеву као тужби у материјалноправном смислу, да би се направила разлика у односу на тужбу у процесноправном смислу, као парничну радњу којом се покреће парнични поступак ради заштите и остваривања грађанских субјективних права. Суштина је у томе да се из захтева, који настаје у моменту када се обавезно лице понаша супротно својој обавези, црпи активна легитимација за покретање парничног поступка који води ка принудном остварењу захтева, а тиме и права. Циљ правозащитног захтева је "... да се титулар доведе у позицију у којој би се налазио да је друга страна поступила сходно својој обавези."³ Иницијатива је на ономе коме материјално право признаје захтев,⁴ који постоји независно од тога да ли ће титулар повређеног грађанског субјективног права покренути судски поступак ради принудног остварења захтева.⁵

2. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ

У Римском праву негаторном тужбом заштиту свог права својине остваривао је квиритски власник против лица које га је узнемиравало у вр-

² О захтеву вид. Slavica Krmeta, *Subjektivna prava*, одредница у: *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Beograd 1978, том III, 191-192, Vladimir V. Vodinelić, *Грађанско право, Увод у грађанско право и Општи део грађанског права*, Beograd 2014, 216-218, Nikola Gavella у Nikola Gavella, Tatjana Josipović, Igor Gliha, Vlado Belaj, Zlatan Stipković, *Stvarno pravo*, svezak 1, Zagreb 2007, 582: "Вођење спора служи томе да се путем парнице штите и остварују субјективна права, али субјективна права постоје и пре парнице и без ње (субјективна права постоје и када су погажена, она постоје и када им суд није пружио заштиту)."

³ Душан Николић, *Увод у систем грађанској права*, Нови Сад 2014, 223.

⁴ N. Gavella, 582: "Будући да је власнички захтев власниково субјективно право, то власнику стоји на вољу да се њиме послужи, захтевајући од одређене особе одређену чинидбу (давање, чињење, трпљење, пропуштање, признавање) којом ће бити успостављена она власникова правна власт у погледу његове ствари, која му припада на темељу његовог права."

⁵ S. Krmeta, 192: "Захтев је утужив, и у модерном праву то је његово природно својство... Ипак, захтев се може реализовати и вансудским путем... захтев је самостална категорија материјалног права; он укључује у себе све правне могућности на основу којих се може субјективно право реализовати према конкретно обавезном лицу." V.V. Vodinelić, 216: "Захтев је правно призната актуелна могућност тражити од одређеног лица одређено понашање." Марко Кнежевић, "Терет доказивања недозвољености имисија као претпоставке негаторног захтева", *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду* 4/2013, 358 са даљим упућивањем: "Битна ставка је истицање да је захтев независна категорија од тужбеног захтева и поступка уопште, јер он настаје без подизања тужбе, па и независно од знања његовог титулара."

шењу права својине, при чему му ствар није била одузета.⁶ То лице је тврдило да има неко право које га овлашћује на такво коришћење туђе ствари и да то није неовлашћено узнемиравање.⁷ Тужилац је негирао његово право,⁸ али на њему није био терет доказивања да право не постоји. Уз доказ права својине и чињеницу узнемиравања остваривао је заштиту, осим ако би тужени доказао да има право. То значи да се тужени бранио од тужбе доказом да се оно што тужилац квалификује као узнемиравање врши на основу права на туђој ствари, тј. да не представља узнемиравање. Из наведеног се може закључити да тужилац, иако је негирао право туженог, није морао да докаже да га тужени нема, већ је тужени морао доказати да има такво право да би се одбранио од тужбеног захтева. Тиме је учињено одступање од правила *actori incumbit probatio*, односно да је терет доказивања на тужиоцу. Такв изузетак учињен је да би се избегла тешкоћа доказивања да нешто не постоји (тзв. негативне чињенице).⁹ На туженом је био терет доказивања да има право на туђој ствари, а на тужиоцу да има право својине¹⁰ и да га тужени на наведени начин узнемирава.

⁶ Квиритском власнику је за заштиту својине у случају одузимања ствари служила тужба *rei vindicatio*. О заштити преторске или бонитарне својине (настајала је када би *res mancipi* биле стечене противно правилима *ius civile*, простом традицијом) путем *actio Publiciana*, вид. Антун Маленица, *Римско право*, друга свеска *Институције римског права*, Нови Сад 2006, 118-120; Обрад Станојевић, *Римско право*, Београд 1989, 193-194.

⁷ О. Станојевић, 183: "Ако неко само узнемирава власника али без позивања на неко своје право, власник ће се бранити или путем самопомоћи или интердиктима, али нема права на негативну тужбу."

⁸ А. Маленица, 118: "Ова тужба се назива негативна због негативне формулације у обрасцу тужбе: Ако се утврди да тужени нема право на узнемиравање, нека се осуди.." Radmila Kovačević Kuštrimović у Radmila Kovačević Kuštrimović, Miroslav Lazić, *Stvarno pravo*, Niš 2006, 203: "Власник је, најчешће, користио ову тужбу да би негирао постојање службености на ствари. Зато ће дуго негативна тужба бити средство за заштиту у случају присвајања службености." Dragoljub Stojanović, *Stvarno pravo*, Beograd 1983, 200: "Тек од средине XVIII века *actio negatoria* се схвата у свом досадашњем обухватном смислу, при чему се уопште не наводи разлог који је повод био за промену од чисто специјалне тужбе до обухватног захтева за пропуштање и укидање сметања."

⁹ О. Станојевић, 183. Упор. М. Кнежевић, 366.

¹⁰ О. Станојевић, 183: "Иако то није спорно, јер тужени и не тврди да он (тужилац, напомена Р. Ц.) није власник, понекад ће ипак бити потребно да он своје право својине докаже, јер је тужени заинтересован да он у томе не успе, чиме губи 'активну легитимацију', а тиме и спор." Супротно, тј. да је тужилац морао само да докаже да узнемиравање постоји, вид. Драгана Марчетић, "Негативна тужба као могући инструмент заштите животне средине", *Гласник АК Војводине*, 12/2010, 607 и тамо наведена упућивања. Став да тужилац не мора доказати своје право својине, за наше данашње право, вид. О. Станковић, 142 (тужилац треба да докаже да је држалац, док у погледу његовог права својине, односно узукационе државине постоји законска претпоставка). Исто R. Kovačević Kuštrimović, 204.

3. ПОЗИТИВНО ПРАВО И ПРЕДЛОЖЕНА РЕШЕЊА

Закон о основама својинскоправних односа¹¹, чл. 42: "Ако треће лице неосновано узнемирава власника или претпостављеног власника¹² на други начин а не одузимањем ствари, власник, односно претпостављени власник, може тужбом захтевати да то узнемиравање престане."

Нацрт Законика о својини и другим стварним правима¹³, чл. 195 (*Својински захтјев збој узнемиравања*): "(1) Власник ствари овлашћен је да захтева од сваког лица да се у погледу ствари уздржи од радње неовлашћеног узнемиравања која се са сигурношћу може очекивати, да престане са радњом узнемиравања која је у току, као и да је не понови, односно да уклони стање узнемиравања. (2) У случају спора, власник који нема својинску државину доказује да је стекао својину ствари, односно власник својински држалац, својинску државину, као и да узнемиравање потиче од лица коме поставља захтев, а то лице доказује овлашћење за узнемиравање, односно за кога врши узнемиравање."¹⁴

Нацрт Грађанског законика¹⁵, чл. 1823 (*Ко има захтјев*):

"Ако треће лице противправно узнемирава сопственика на други начин, а не одузимањем ствари, сопственик има право да захтева да то узнемиравање престане.

Захтев за заштиту од противправног узнемиравања има и својински држалац¹⁶ који има јачи правни основ од туженог¹⁷."

¹¹ , *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/1980, 36/1990, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/1996, *Службени лист РС*, бр. 115/2005 – други закон.

¹² Претпостављеним власником сматра се, у смислу одредбе чл. 41, ст. 1 Закона о основама својинскоправних односа, лице које је прибавило индивидуално одређену ствар по правном основу и на законити начин, а није знало и није могло знати да није постало власник. Критеријуми за утврђивање ко има јачи правни основ у ситуацији када се два лица сматрају претпостављеним власницима исте ствари, утврђени су у ст. 2 истог члана.

¹³ *Ка новом стварном њраву Србије*, Београд 2007, 47; Део III. (*Својина*), Глава Д. (*Заштитиа*), Одељак 1. (*Својински захтјеви*), Одељак 2. (*Захтјеви њо јачем основу*).

¹⁴ *Захтјев збој узнемиравања њо јачем основу*, чл. 198 Нацрта Законика о својини и другим стварним правима – заштита због узнемиравања признаје се и својинском држаоцу. Својинским држаоцем сматра се лице које има или може да врши фактичку власт у погледу ствари, поступајући као њен власник (чл. 38 Нацрта). Критеријуми за утврђивање јачег основа за својинску државину ствари предложени су у чл. 197 Нацрта.

¹⁵ <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>, 30. децембар 2015. Књига трећа (*Стварно њраво*), Део први (*Право својине*), Одељак четврти (*Заштитиа њрава својине*), Глава III (*Захтјев збој узнемиравања*)..

¹⁶ Својинску државину има лице које се према ствари понаша као сопственик (чл. 2180, ст. 1 Нацрта Грађанског законика)

¹⁷ Критеријуми за утврђивање јачег правног основа на државину ствари предложени су у чл. 1820-1822 Нацрта Грађанског законика

Чл. 1825 (*Терет доказивања*):

"У случају спора тужилац је дужан да докаже чињенице на којима заснива своје право својине или својинску државину са јачим правним основом на државину од туженог, као и чињеницу узнемиравања које врши тужени.

Тужени који тврди да има право да предузима радње које означавају (представљају) узнемиравање треба да докаже постојање тог права.

Упис у земљишну књигу означава доказ о постојању права туженог да обавља радње узнемиравања.

Ако тужени повреди сопствениково право својине неисправним уписом у замљишну књигу, сопственик има право на заштиту према правилима земљишнокњижног права, али треба да докаже да је упис неисправан."

У Нацрту Грађанског законика предложено је правило које ће олакшати доказивање туженој страни, а последица је дејства начела уписа у регистар непокретности. У ситуацији, када је у регистру непокретности уписано право у корист туженог, претпоставља се да има право да врши оне радње које власник квалификује као узнемиравање. То значи да се у том случају терет доказивања пребацује на тужиоца.

У вези са последњим ставом чл. 1825 Нацрта Грађанског законика, нејасан нам је смисао овог правила, односно његовог сврставања под насловом *Захтев због узнемиравања*. Ако је намера била да се утврди посебно правило о терету доказивања у случају да се узнемиравање врши на основу права које је уписано у регистар непокретности, а да власник тврди да је упис неисправан (терет доказивања је на њему), онда је формулација непрецизна и треба је појаснити. Ако се мисли на ситуацију када се повреда права својине чини неисправним уписом, онда, иако се ради о негаторном захтеву, заштита се остварује по општим правилима о оспоравању извршених уписа у регистар непокретности.¹⁸

У истом смислу, у нашој правној литератури је заузет став о потреби разграничења негаторне тужбе у односу на тужбу за утврђење права својине, ради отклањања правних претензија другог лица које се не реализују већ се остаје на вербалном узнемиравању.¹⁹ У том случају, пресуда има дејство према свима, док пресуда по негаторној тужби пружа заштиту само према туженом у негаторној парници.²⁰

¹⁸ Што је иначе и наглашено у самом предложеном правилу. Истина, формулација је другачија ("према правилима земљишнокњижног права") као последица опредељења предлагача да игнорише чињеницу да је регистар непокретности у Републици Србији катастар непокретности, а не земљишна књига. Зашто се то чини образложено је у напомени 5, датој уз чл. 1703 Нацрта Грађанског законика. Упор. N. Gavella, 584, 632-634.

¹⁹ Вид. Andrija Gams, Milan Petrović, *Osnovi Stvarnog prava*, Beogra 1980, 265-266, D. Stojanović, 200, Зоран П. Рашовић, "Негаторна тужба", *Архив за правне и друшћивене науке*, 1-2/2006, 945, 946. Слично N. Gavell, 590, 627. Супротно R. Kovačević Kuštrimović, 204.

²⁰ A. Gams, M. Petrović, 266; D. Stojanović, 200; N. Gavell, 580: "Власниково овлашћење да сваког трећег искључи од бесправног задирања, повредом његовог

Анализом предложене регулативе (Нацрт Законика о својини и другим стварним правима и Нацрт Грађанског законика) уочава се правило о распореду терета доказивања, односно одређује се шта треба да докаже власник односно својински држалац да би његов захтев био основан, а шта лице које врши узнемиравање да би се одбранило од захтева као неоснованог.²¹ То није учињено Законом о основама својинскоправних односа, али је у нашој судској пракси и правној литератури скоро без изузетка примењивано правило о распореду терета доказивања између тужиоца и туженог у негаторној парници устаљено још у Римском праву.²²

Оно што је заједничко предложеним решењима је чињеница да се својински захтеви суштински третирају, као својинске тужбе²³ и да се, како је то примећено у нашој новијој правној литератури, не истиче у довољној мери разлика између захтева као материјалноправне категорије, који настаје када се онај који има обавезу не понаша у складу са својом обавезом те тиме чини повреду нечијег грађанског субјективног права, и права на тужбу којом ће бити покренут поступак који треба да доведе до принудног остварења тог захтева.²⁴ У том смислу, "... захтев ни не настаје ако тужени има право да држи ствар, тј. ... противправност држања претпоставка (је) настанка захтева."²⁵ Ако у поступку покренутом ради принудног остварења захтева тужени докаже да има право на предузимање аката које тужилац квалификује као узнемиравање, то значи да захтев није ни настао, јер нису биле остварене законом предвиђене чињенице за његов настанак.²⁶

Имајући у виду наведено, може се закључити да узрочно-последични низ изгледа овако: Дошло је до узнемиравања власника које није на праву засновано. Као последица, настаје захтев власника да се са узнемиравањем престане, као и да се забрани за убудуће, те отклони проузроковано стање. Ако онај према коме је захтев истакнут не поступи по захтеву, власник из

власништва, усредсређује се тада против особе која вређа његово право власништва, чиме за власника настаје власнички захтев против те особе."

²¹ О односу терета доказивања, као процесне категорије која ван поступка нема никакво дејство, и захтева као ванпроцесне категорије који настаје када је испуњено законско чињенично стање, вид. М. Кнежевић, 359- 361.

²² *Ibid.* Видети упућивање у напоменама 50-53.

²³ Као што је то био случај у Римском праву, у којем је право на заштиту било изједначено с процесном могућношћу да се оно оствари.

²⁴ N. Gavella, 582: "Већ сама чињеница да постоји механизам заштите власништва путем јавне власти, подстиче на поштовање власниковог права, па и на удовољавање извансудски постављеним, оправданим захтевима власника – *што је судска и друђа заштитија јавне власии ефикаснија, то ће бити мање појшребе да јој се ирибеђава* (истакла Р.Ц.)."

²⁵ М. Кнежевић, 360.

²⁶ *Ibid.*

захтева црпи активну легитимацију за покретање поступка који ће омогућити принудно остварење захтева. Под претпоставком да је захтев настао (јер је "испуњено законско чињенично стање"²⁷), тужени неће имати доказ о правном основу узнемиравања. Судском одлуком тужени ће бити обавезан да поступи у складу са постављеним захтевом, а ако то не учини добровољно у остављеном року, власник може иницирати принудно остварење захтева. Следствено почетном ставу, ако тужени успе да докаже правну заснованост оног што тужилац квалификује као узнемиравање, тиме је практично доказао да наведени захтев власника није ни настао. То због тога што је услов настанка захтева да је узнемиравање неосновано (Закон о основама својинскоправних односа), односно неовлашћено (Нацрт Законика о својини и другим стварним правима), односно противпрано (Нацрт Грађанског законика).

Коришћење назива захтев у оба Нацрта, с једне стране, представља одступање од традиције, али предложена правила, с друге стране, сведоче о инсистирању предлагача на практичном значају права. "У прописима и практичном раду правника захтеви се неретко приказују као саставни део права са којим су у вези (нпр. својине, облигационог права и др.), јер се тако једноставније исказује целокупна правна позиција неког лица (власника, повериоца и др.), сва овлашћења која неко има у одређеном својству (овлашћења која има зато што је власник, поверилац и др.), а не само овлашћења која чине састав дотичног права."²⁸

Такав приступ нарочито долази до изражаја у приватном праву, будући да оно има друштвени значај пре свега у смислу решавања сукоба приватноправних интереса. Наиме, идеална ситуација је она када сви поштују правом признат обим власникових овлашћења на одређеној ствари. Подношљива је она када лице које је извршило повреду добровољно поступи по, мимо суда, постављеном власниковом захтеву. Тај захтев се не подудара са овлашћењима која проистичу из права својине, већ садржински зависи од природе повреде која је учињена. Иако власников захтев има своју посебну правну судбину, независну од својинске тужбе,²⁹ ако га онај који је

²⁷ *Ibid.*, 359.

²⁸ V. V. Vodinelić, 218.

²⁹ Треба, ипак, нагласити условљеност захтева постојањем права својине. N. Gavella, 580: "Но, иако је власнички захтев ново право које није идентично с правом власништва, оно није самостално право – власнички захтев зависи о праву власништва на основу којег је настало, те припада свагдашњем носиоцу повређеног права својине. Власнички захтев постоји само ако и док постоји право власништва које је повређено." Ако је право својине престало, без обзира на узрок и нечију евентуалну одговорност (кривичну одговорност или одговорност за накнаду штету) која настаје због тога, стварноправни захтев не може настати. V. V. Vodinelić, 217: "Сврха захтева није, дакле, у њему самом, него је ван њега (у

извршио повреду игнорише, власник има могућност његовог принудног остварења, путем суда. У таквој ситуацији, значај прецизних правила добија свој практични смисао. При томе, не треба губити из вида ни њихово превентивно дејство: што је јасније какве су последице у случају повреде, каква се заштита гарантује власнику, и што је прецизнији и једноставнији механизам да је он оствари, мање ће повреда бити.

У том смислу, сматрамо да је предложеним правилима у оба Нацрта, учињен напредак у односу на постојећу регулативу садржану у Закону о основама својинскоправних односа, те да бисмо усвајањем било ког од два постојећа предлога имали задовољавајућу регулативу стварноправне заштите права својине.

Из појма права својине као најшире правне власти на ствари у границама закона,³⁰ те чињенице да се ограничења права својине не претпостављају,³¹ може се извести закључак да власник не може бити у обавези да доказује да трећа лица немају право на његовој ствари. "Отуда и право на захтев за престанак неоснованог узнемиравања од стране трећих лица, чак и онда када он није, изричито, законом предвиђен."³² "Терет доказивања пада на туженика јер се својина ... сматра слободном од сваког ограничења, а ко тврди супротно то, мора и доказати."³³ Исти одговор на питање на коме је терет доказивања, може се добити у постојећем позитивноправном оквиру, кроз правила о дистрибуцији ризика недоказаности, кроз разликовање конститутивних, импедитивних и екстингтивних чињеница.³⁴ "Забрана повређивања својине постоји (чл. 3 ст. 2 ЗОСО), и њу треба посматрати

остварењу другог права или друге правне позиције)." Када престане право својине, може настати облигационоправни захтев за накнаду штете, али не постоје више услови за настанак својинског (стварноправног) захтева.,

³⁰ Тиме се сви остали искључују од коришћења ствари. Вид. R. Kovačević Kuštrimović, 203.

³¹ Ко се на њих позива мора их и доказати, без обзира да ли ограничења произлазе из закона или уговора. Вид. Обрен Станковић у Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Стварно право*, Београд, 1996, 142.

³² R. Kovačević Kuštrimović, 203. Лазар Марковић, *Грађанско право*, прва књига *Општи део и Стварно право*, Београд 1912, 408: "И ако је заштита својине од узнемиравања необично важна ствар, ипак Грађански Законик (мисли се на Српски грађански законик, напомена Р. Ц.) не садржи никакве прописе о овој својинској тужби. Допуштеност те тужбе изводи се из §§ 211 и 216 у вези са § 16, у којима је изречен основни принцип, да је право својине искључиво право, које не допушта употребу ствари и од стране других лица. Један специјални случај примене *actio negatoria* предвиђен је у § 386 ... Овде се претпоставља узнемиравање својине у облику присвајања једне службености на ствари, која је предмет својине, а то је само један особени случај узнемиравања. Нема ни особених прописа о поступку, већ важе општи прописи о поступку у судским делима."

³³ *Ibid.*, 205.

³⁴ М. Кнежевић, 368-372.

у овом контексту као општу забрану предузимања било којих радњи које доводе до стања којима се узнемирава власник у вршењу својих овлашћења. На основу тога, правило је да сваком таквом радњом настаје својински захтев; он би био признат чак и да нема посебних одредаба о њему. Супротно, изузетак је постојање разлога за искључење противправности узнемиравања. У том смислу је и изостанак противправности узнемиравања за оба својинска захтева (и реивиндикациони и негаторни, напомена Р.Ц.) импедитивна чињеница – она спречава настанак својинског захтева.³⁵

4. ИМИСИЈЕ – ПОВРЕДА ПРАВА СВОЈИНЕ И ЗАГАЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Чињеница да стварно право у Републици Србији није кодификовано, да се скоро четрдесет година непрестано налази "у фази нацрта", извор је многих тешкоћа са којим се сусрећу и субјекти права и судска пракса и правна наука. Бројне законске празнине, дугогодишња подрегулисаност стварноправних односа, неадекватна регулатива појединих института, мноштво закона у којима се налазе релевантна правила, резултирали су знатном правном несигурношћу у овој области. Питање суседских права је само једно од многих које се решава у наведеном контексту.

Дуже од тридесет година нисмо имали позитивних прописа о суседским правима.³⁶ Доношењем Закона о основним својинско-правним односима 1980. године, регулисано је питање допуштености штетних утицаја у суседским односима, тзв. имисије, одредбом чл. 5. Недовољност ове одредбе намеће се сама по себи,³⁷ а врло често о њој се говори као о *lex specialis* у односу на одредбу чл. 156 Закона о облигационим односима.³⁸ Сматрамо, међутим, да нема практичног значаја поређење захтева који на-

³⁵ *Ibid.*, 372.

³⁶ Српски грађански законик је изгубио правну снагу 1946. године, доношењем Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације. Правила о суседским правима примењују се на основу и у оквиру прописаних услова чланом 4 Закона о неважности...

³⁷ Мирослав Лазић, "Имисије и грађанскоправна заштита", *Правна ријеч*, Бања Лука, 32/2012, 118: "С обзиром да су имисије најкомплексније суседско право које захтева веома сложена регулатива, ова одредба из ЗОСПО-а није довољна." О појму и врстама суседских права и њиховом месту у законској систематици стварноправних односа, вид. 114-118.

³⁸ *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – одлука УСЈ, 57/1989, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/1993, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља. Вид. Boris Strohsack, "Imisije – odnos između stvarnopravne i obeznopravne zaštite", *Naša zakonitost* 9-10/1990, 1170, Marija Krišper-Kramberger, "Imisije u novom pravnom uređenju", *Naša zakonitost* 6/1981, 89, Драгана Марчетић, 609, З. П. Рашовић, 954. Упор. М. Лазић, 124-125.

стаје на основу чл. 5 Закона о основама својинскоправних односа и чл. 156 Закона о облигационим односима,³⁹ као стварноправног и облигационо-правног, већ их треба разматрати са других аспеката као захтеве који се међусобно не искључују.⁴⁰

Имисије се, по правилу, одређују негативно, као штетни (недозвољени, шкодљиви) утицаји са једне да другу (суседну) непокретност, односно набраја се, примера ради, од којих се радњи⁴¹ власник мора уздржавати при коришћењу непокретности и које изворе утицаја са своје непокретности мора оклонити, да не би отежавао коришћење других непокретности *преко мере која је уобичајена*,⁴² имајући у виду природу и намену непокретности, те месне прилике.⁴³ Као такви, најчешће се наводе: бука, прашина, дим, чађ, непријатни мириси, отпадне воде, потрес, топлота, светлост.⁴⁴ На овај начин, одређује се шта се сматра прекомерним и тиме недопуштеним имисијама. Тако се, посредно, одређује граница до које се оне морају трпети као допуштене, јер су неминовне, тј. природне и нормалне за одређени начин живота и степен развоја.

³⁹ Члан 156, ст. 1 (*Захтѐв да се уклони ојасности од штѐте*): "Свако може захтевати од другога да уклони извор опасности од кога прети знатнија штета њему или неодређеном броју лица, као и да се уздржи од делатности од које произлази узнемиравање или опасност штете, ако се настанак узнемиравања или штете не може спречити одговарајућим мерама."

⁴⁰ Скрећемо пажњу само на неке. Негаторни захтев настаје у моменту настанка узнемиравања власника (дошло је до повреде права), а захтев из чл. 156 Закона о облигационим односима у моменту када постоји извор опасности од којег било коме прети знатнија штета (довољно је угрожавање права). Негаторни захтев условљен је постојањем права својине и у погледу настанка и у погледу постојања. Тај захтев припада једино власнику и он је једини активно легитимисан у парници која се покреће ради остварења захтева онда када лице према коме је истакнут захтев није поступило по њему. Насупрот томе, на основу одредбе чл. 156 Закона о облигационим односима, *свако* може захтевати од другог да уклони извор... Врло је важно истаћи да за негаторни захтев није битно да је власник претрпео штету. Захтев настаје као последица узнемиравања власника у остваривању садржине права својине, а не повећане опасности од наступања штете. Ако је узнемиравањем проузрокована штета власнику, накнада се остварује по општим правилима одговорности за штету.

⁴¹ З. П. Рашовић, 961: "... јасно је да имисије не могу бити у некој радњи већ у последицама активности која се догађа на туђем земљишту."

⁴² То је формулација из чл. 5 Закона о основама својинскоправних односа. Вид. чл. 1911 Нацрта Грађанског законика, осим ове формулације (став 1), користи се и формулација да је загађење суседних непокретности потребно свести на подношљиву меру (став 3).

⁴³ Ради се о тзв. егземплификативном енумеративном појму. О практичном значају начина дефинисања појма у правној норми и разврставању појмова по врсти дефиниције, вид. V. V. Vodinić, 133-135.

⁴⁴ О најчешћим видовима имисија, традиционалним и савременим, уз обиље примера из судске праксе, вид. Тамара Гајинов, *Грађанскојравна одговорности за имисије*, докторска дисертација одбрањена на Правном факултету Универзитета у Новом Саду, 2015, 47-75.

Посматрано из угла власника непокретности на којој се врше радње узнемиравања, односно на којој се налази извор шкодљивих утицаја, правила о имисијама представљају одређивање граница у којима се он може кретати при вршењу својинских овлашћења, дакле, у суштини, као ограничење права својине. Зато би се могло рећи да је смисао ове одредбе Закона о основама својинскоправних односа, приоритетно, у одређивању граница права својине.⁴⁵ Са становишта власника непокретности који их трпи, оне представљају разлог за настанак својинског, негативног захтева. При томе, узнемиравање је релевантно у смислу настанка захтева, чим је трпљење прекомерно (без обзира да ли се тиме истовремено проузрокује штета) или се недопуштеним утицајима проузрокује знатнија штета.⁴⁶

Иако се, ако се изузме Закон о основама својинскоправних односа, ово питање регулише у оквиру материје која се односи на суседска права, не мора се радити о непокретностима које се граниче. То изричито произлази из чл. 5 Закона о основама својинскоправних односа,⁴⁷ тј. формулације којима се *ошјежава коришћење других нејокрејносћи*.⁴⁸

Заштита од имисија, међутим, превазилази значај суседских права, чија је приоритетна сврха заштита приватног интереса. "Ограничења правне власти у погледу некретнина у вези са имисијама имају ширу улогу од осталих суседских права – њима се постиже и заштита околине од штет-

⁴⁵ Boris Strohsack, 1171, З. П. Рашовић, 954. Упор. са одредбом чл. 305 (*Забрана шкодљивих утицаја*) Нацрта Законика о својини и другим стварним правима, где су границе допуштености имисија одређене кроз признавање захтева власнику непокретне ствари чије је коришћење отежано вршењем недопуштених имисија. У нацрту Грађанског законика, чл. 1911 *Забрана загађења (шћейне имисије)*, одређене су границе допуштености имисија кроз прописивање шта сопственик не сме на својој непокретности (ст. 1), а изричито је признат и захтев одговарајуће садржине суседу чија непокретност је изложена загађењу (ст. 2).

⁴⁶ Вид. чл. 5, ст 1 при крају, Закона о основама својинскоправних односа.

⁴⁷ Marija Kršper-Kramberger, 83: "Могли бисмо рећи да је тај пропис (мисли се на одредбу чл. 5 Закона о основним својинско-правним односима, напомена Р. Ц.) мало шири у том смислу да се имисије могу ширити и преко граница строго ограниченог суседства где некретнине граниче једна уз другу, што је у ствари и досада признавала судска пракса." Ипак, истиче се, да је због позивања на месно уобичајену употребу непокретности, очигледно да се ради о границама ближе месно повезане заједнице, те да је институт имисија по Закону о основним својинско-правним односима остао у уским оквирима суседског права. Вид. 83-84, са даљим упућивањем.

⁴⁸ У оба Нацрта (Законика о својини и другим стварним правима и Грађанског законика) говори се о суседним непокретностима. Међутим, уобичајено је да се суседима не сматрају "...само власници непосредно граничних земљишта, већ и сви власници непокретности из те области који врше узнемиравање тог земљишта, без обзира на удаљеност..." (М. Лазић, 115, с позивом на § 364 Аустријског грађанског законика). Упор. З. П. Рашовић, 961: "Развој индустрије узрокује да су и удаљене непокретности изложене утицају штетних имисија..."

них утицаја који потичу од некретнина. Таквих штетних утицаја има све више, како квантитативно тако и због настајања нових облика, па ограничења правне власти у вези с имисијама имају и улогу у глобалној заштити околине."⁴⁹ Отуда потреба да се установи могућност реаговања на недопуштене имисије када изостане својински захтев за заштиту, а постоји јавни интереса да се са имисијама престане. А не због немоћи која је иманентна негаторном захтеву. Другачије речено, општи интерес заштите животне средине налаже да се престане са имисијама и то је разлог зашто се не може препустити искључивој иницијативи приватног субјекта да ли ће њихов престанак захтевати или не.

Специфична подела терета доказивања чини негаторну тужбу врло подесним правним средством за заштиту од имисија, будући да је терет доказивања на туженом да се ради о допуштеној имисији. За остваривање заштите животне средине, битно је да се престане са имисијама. Штитећи своје право својине у границама које дозвољава и одређује правни поредак, власник дате непокретности остварује истовремено и заштиту животне средине.

Сматрамо да се при истицању јавног (општег) интереса да се заштити животна средина, често губи из вида приватни интерес. Не спори се неопходност и значај јавног права у овој области заштите, јер се оно што је од интереса за све, не сме препустити искључивој иницијативи појединца. То не треба, међутим, да доведе до закључка о јавном и приватном интересу као одвојеним сферама. Штитећи свој интерес у складу са важећим правом, појединац доприноси остварењу општег интереса. Постојање одговарајућег правног механизма, којим се остварује заштита животне средине ако изостане адекватна реакција власника, нужно је због значаја заштитног добра. При томе, не треба потценити заинтересованост приватних субјеката за реакцију којом се остварује заштита природне средине, кроз заштиту приватних интереса. Напротив, мислимо да ће у таквом контексту заштита природе бити ефикаснија него кроз активност надлежних органа.

⁴⁹ N Gavella, 662.

*Radenka M. Cvetić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
R.Cvetic@pf.uns.ac.rs*

An Importance of the Negatory Action for the Environmental Protection

***Abstract:** This article primarily reviews a notion and an importance of the negatory claim, regardless of how the owner's property had been interfered with. The comparison between the notions of negatory action and negatory claim has been made on the basis of their adequacy in the light of the particular subjective right which ensues in case of violation of the right to property. In the article's title the notion of the negatory action had been adhered to for the sake of compliance with the law currently in force. Thereupon, the importance of this action for the environmental protection has been discussed along with the arguments pleading against the assertion of the limited reach of the negatory action in this field. The assumption is that by underlying the public (general) interest as inherent to the environmental protection, the private interest has been neglected. The necessity and the importance of public law in this field of protection are beyond the dispute owing to the fact that something which is in everybody's interest cannot be left to the exclusive initiative of an individual. This, nevertheless, may not lead to the conclusion that public and private interests present diverging spheres. By protecting a self interest in accordance with the law in force, an individual at the same time contributes to the fulfillment of the general interest.*

***Key words:** claim of ownership, burden of proof, law in force and proposed law, imissions, environmental protection.*

Датум пријема рада: 18.01.2016.

